

УДК 811.512.122'36

A445

С. Ш. Ақымбек

Алматы, Казахстан

**ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ФОНЕТИКА: ПРОСОДИЧЕСКИЕ ПРИЁМЫ
ВЫРАЗИТЕЛЬНОГО ЧТЕНИЯ ТЕКСТА**

В данной статье рассматриваются актуальные проблемы функциональной фонетики. В частности, объектом исследования является проблема единой функции компонентов интонации в речи. Такие компоненты интонации, как мелодика, ритм, пауза, стилистическая окраска, выразительность, выполняют особую роль во всех областях стилистики речи. Исследование интонации с этой точки зрения дает возможность сделать научные выводы о познавательном и эстетическом значении человеческой речи.

В статье отмечается, что научно-теоретические проблемы объекта исследования функциональной фонетики многогранны, их решение является основной задачей современного казахского языкознания. Природа речи, а особенно функция звука очень сложна. Поэтому основной целью статьи стало рассмотрение фонетики слова как интеллектуального, психофизического, психолингвистического, эстетического явления.

Ключевые слова: интонация, просодические приёмы, ассоциативный эксперимент, стилевая окраска, синтагма, ритм

S. Akymbek

Almaty, Kazakhstan

**FUNCTIONAL PHONETICS: PROSODIC METHODS OF TEXT
EXPRESSIVE READING**

The actual problems of functional phonetics are considered in this article. The object of the research is particularly the problem of a common function of intonation

components in speech. Such intonation components as speech melody, rhythm, pausation, stylistic colouring and expressiveness play a special role in all areas of speech stylistics. The intonation research from this point of view gives us the opportunity to draw scientific conclusions about cognitive and esthetic value of human speech.

It is noted in the article that scientific-theoretical problems of the object of the functional phonetics research are many-sided; their solving is a main aim of the modern Kazakh linguistics. The nature of speech, and especially the function of sound is very difficult. Therefore consideration of word phonetics as an intellectual, psychophysical, psycholinguistic and esthetic phenomenon became the main purpose of the current article.

Key words: intonation; prosodic methods; associative experiment; stylistic colouring; syntagma; rhythm

ӘӨЖ 811.512.122'36

С. Ш. Ақымбек

Алматы қ., Қазақстан

ФУНКЦИОНАЛДЫ ФОНЕТИКА: МӘТІНДІ МӘНЕРЛЕП ОҚУДЫҢ ПРОСОДИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Бұл мақалада функционалды фонетика мәселесінің көкейкесті мәселесі қарастырылады. Атап айтқанда, интонацияның компоненттері сөйлеу ағымында біртұтас функция атқаратыны зерттеу нысанына алынды. Интонацияның әуен, ырғақ, кідіріс, қарқын сияқты танымдық тәсілдер қолданыс тілі стилистикасының барлық саласында өзінің стильдік бояуымен, көркемдігімен ерекше рөл атқарады. Интонацияны осы тұрғыдан зерттеу тереңдетіп қарастыру арқылы адам сөзі танымдық және эстетикалық мәніне ғылыми тұжырым жасау көзделінді.

Бұл мақалада бұл салаға қатысты зерттелінбеген істер мен проблемалар өте көп, функционалды фонетика саласының зерттеу нысаны, оған қатысты ғылыми-теориялық мәселелер, жалпы ғылыми теориясын жасау, практикалық

мәнін ашу, мақсаты мен міндеттерін көрсету – бүгінгі қазақ тіл ғылымының кезек күттірмейтін міндеттерінің бастылары. Сөз сөйлеу әсіресе дыбыстаудың функциясының табиғаты өте күрделі. Сондықтан сөздің дыбысталуының интеллектуалдық, психофизиологиялық, психолингвистикалық, эстетикалық құбылыс ретінде тану оның маңызды сипатын анықтауда басты міндет ретінде алынады.

Түйін сөздер: интонация, просодикалық тәсілдер, ассоциативтік эксперимент, стильдік бояу, синтагма, ырғақ

Қазақ тіліндегі мәнерлеп оқудың негізін құрайтын интонациялық жүйесін анықтауда оның синтагма арқылы тұтастықта тұратын просодикалық тәсілдерінің маңызын көрсеткен дұрыс. Әуен, қарқын, ұзақтылық, кідіріс, үдемелілік, тембр – интонацияның негізгі компоненттері ретінде зерттеліп келеді. Оны басқаша просодикалық тәсілдер деп те атайды [1, 35 б.]. Интонацияның аталған компоненттері сөз ағымында бірімен-бірі тығыз байланысты болып көркем сөйлеудің негізін құрайды. Қазақ тілінің прагмастилистикасына арналған зерттеулерде былай делінген: фоника ғылымының жеке саласы ретінде интонация ғылымы бөлініп шықты. Интонацияның көп жақты термин ретінде аталу сыры әлі жан-жақты зерттеуді керек етеді. Интонацияның әр түрлі сыры мен қырын зерттеу жаңа маңызды теориялық әрі практикалық тұжырымдарға ие бола алады [2, 191 б.].

Сөйлеуші мен тыңдаушының тілдік бейініне қарай олардың барлық түрлері әр уақытта бәрі бірдей орын алады және бәрі бірдей тыңдаушыға анық естіледі деп айта алмаймыз. Жалпы алғанда интонацияның компоненттері тіл-тілдердің бәрінде қолданылатын ортақ просодикалық тәсіл болып табылады. Бұл компоненттер негізінен тілдердегі сөйлемдердің айтылу мақсатына қарай ажыратуға қатысады.

Интонацияның компоненттері сөйлеу ағымында жеке-жеке емес, тұтасып, бір-бірімен бірігіп, кейде біреуі басым түсіп, кейде барлығы бірдей деңгейден

көрініп сөйлемді ұйымдастырып, безендіріп тұрады. Әуен, ырғақ, кідіріс, қарқын сияқты танымдық тәсілдер қолданыс тілі стилистикасының барлық саласында өзінің стильдік бояуымен, көркемдігімен ерекше рөл атқарады. Көркем мәтінді дауыстап дыбыстап оқығанда просодикалық тәсілдер маңызды орынға ие. Стильдік заңдылықтар сөз сазымен сабақтасып мағынасыз, мәнсіз ойдан тазартады. Просодикалық тәсілдер арқылы кез келген сөйлеу үрдісінде, шығарма тілінде, мәтінде, тіл дыбыстарында стилистикалық бояу анық байқалады.

Интонацияның маңызды да белгілі компоненттерінің бірі – пауза немесе кідіріс. Сөйлеу ағымында болатын үзілісті пауза дейді. Кідіріс қызметіне қарай синтагмалық, физиологиялық, эмоциялық, жағдаяттық, логикалық деген түрлерге бөлінеді. Кідірістің тілдегі қызметі дегеніміз, оның бір бүтін мәтінді фразаларға, синтагма, ырғақты топ, сөздерге бөлу ғана болып қоймай, сонымен бірге интонацияның басқа компоненттерімен қосылып сөйлемдердің түрлі мазмұндық, эмоциялық т.б. қарым-қатынастарын анықтауға қатысуы деп айтуға болады.

Кідіріс акустикалық жағынан дыбысталудың тоқтағанын, физиология тарапынан артикуляцияның тыйылғанын білдіреді.

Сөйлемдегі кідірістің орнына байланысты сөздердің өзара қарым-қатынасы мен функциясы өзгеріп отыратынын С.Мырзабеков, Ә.Жүнісбек дәлелдеген. Мысалы ретінде *ағашүйдөғой және ағаш // үйдөғой* деген тіркестердің ара жігін ашып немесе жауып айтып көруге болады. Сонда ырғақтық топтар аралығындағы кідіріс ритмикалық топтар ішіндегі кідірістен 1,5 және 2 есе артық болады екен. Фразалар аралығындағы кідірістер синтагмалар арасындағы кідірістен әлдеқайда көлемдірек болып келеді. Қазір тәжірибеде кідірісті транскрипциялау үшін /, //, /// белгілерін пайдалану дәстүрі қалыптасқан. Сонымен бірге ой екпінін (~) көрсету де кездеседі.

Сөйлеу ағымын дыбыстап айту дағдысының нәтижесінде қарқынды түрлендіруге мүмкіндік аламыз. Көркемсөз шеберлері мәтіннің тегіне байланысты қарқынды жылдам өзгерте алады. Мысалы бір жайтты нақтырақ

айту қажет болғанда сөзбен сөйлемдерді анық айтуды сақтаумен қатар өте жоғары жылдамдықпен айту қажет болады. Басқа жағдайда мәтін жанры сөзді дыбыстау жылдамдығын баяулатуды талап етеді. Сөзді дыбыстағанда баяу дыбыстау – қарапайым әрі кең таралған тәсіл болып шығады. Осындай тәсілмен дыбысталған сөздер ерекшеленеді және қосалқы эмоцияға немесе мағынаға ие болады.

Қарқынның құбылып тұруы көркем әдебиет стиліне тән болып келеді. Негізінен бұл мәтіндердің қарқыны орташа деп анықталады, минутына 70-80 сөз. Ал ойнақылықты қажет ететін әзіл әңгімелерде минутына 90 сөзден асады. Ауызекі сөйлеу тілі стилінің қарқыны 70–80 сөз аралығын қамтып отырады. Сонымен бірге қарқынның мөлшері туралы сөз қозғағанда сөйлеушінің жеке бас қасиеттері мен экстралингвистикалық себептерге назар аударып отыру да қажет. Қазір тәжірибеде қарқынды жазба мәтінде транскрипциялау үшін , ...’ ..... белгілерін пайдалану дәстүрі қалыптасқан. Таңбалардың тәртібі баяудан жылдамға қарай орналасқан.

Интонацияның басты құрамдас бөлігі – әуен. Әуенсіз ауызекі сөйлеу тіліндегі сөйлем ешбір тиянақты ойды білдіре алмайды. Түптеп келгенде, сөйлеу тілінің ағысын бөлшектерге мүшелеп жіктейтін де, олардың басын қосатын да әуен мен кідіріс. Екіншіден, сөйлемдердің коммуникативтік түрлерін анықтауда, яғни олардың айтылу мақсатына қарай (хабарлы, сұраулы, бұйрықты, лепті) бөлінуінде үлкен қызмет атқарады. Үшіншіден, грамматикалық және лексикалық тәсілдермен қосылып сөйлемдердің жалпы мағынасын беруге, оның стильдік ерекшеліктерін анықтауға қатысады. Төртіншіден, сөз тізбектерінің синтагмалық жинақталуымен қосылып, сөйлемнің логикалық және эмоциялық мазмұнын жеткізуде маңызы зор. Қазір тәжірибеде әуенді жазба мәтінде транскрипциялау үшін $\rightarrow$. $\rightarrow$. $\rightarrow$ белгілерін пайдалану дәстүрі қалыптасқан. Таңбалардың пішіні қалыпты, жоғары немесе төмендейтінін көрсетеді.

Аталған просодикалық тәсілдер экспрессивтік қызмет атқарады, осы сөйлеудің дыбыстық жағы барлық сөйлеу мәтіндерінде тыңдаушыға алуан

түрлі эмоционалды әрі экспрессивті әсер бере алады. Көркем әдебиет тілінің де, әдеби тілдің де негізгі материалы – халық тілі, халық тілі байлығының барлық қат-қабаты. Сондықтан дәуірлер бойы қалыптасқан нешеме түрлі көркемдік амалдар сөз орайына сәйкес үйлесімін тауып қолданысқа түсіп жатады.

Мәнерлеп оқу кезінде барлық стильдік ресурстар пайдаланылады, оның басты белгілеріне аса бейнелі тілдік бірліктер: метафора, фразеологиялық тіркестер; тура мағынадағы сөздің ауыспалы мағынаға ауысу қабілетінің күштілігі, сөз тіркестерінің семантикалық қызметінің шексіздігі жатады. Көркем оқуда ұтымды сөздер, фразалар мен мақал-мәтелдермен қатар лексиканың түрлі қатпарлары да пайдаланылады. Онда әдеби нормадан жөнді-жөнсіз және мақсатты-мақсатсыз ауытқулар да көп ұшырайды, сондықтан мәнерлеп оқу үлгісінің нақты бір жалпыға ортақ үлгісі қалыптаспағаны көрінеді.

Сөйлеу ағымында мәтін құрылуы мен жасалуында қызмет атқарып, әрі ондағы айтылған сөздің коммуникативтік мағынасын, эмоциялық-экспрессивтік қырларын анықтауда сөз әуенінің жоғарылауы мен төмендеуі, сөз бөлшектерінің белгілі бір уақыт аралығындағы ұзақтылығы мен, сөз ағымындағы кідіріс, айтылымының қайсыбір бірлігін ерекшелеп тұлғаландырудағы қарқын және де адамның көңіл-күйі ахуалын жеткізудегі тембр деген тәрізді интонация компоненттерінің, яғни просодикалық тәсілдердің орны бөлек.

Көркем әдебиетті мәнерлеп оқу кезіндегі просодикалық тәсілдерді дұрыс пайдалана білу, сөздің мағыналы әрі мәнді болуына әсер етеді. Осының қаншалықты іске асыруға болатынын тексеру үшін білім алушылармен біріге отырып мәтінге мынадай транскрипция жасап көрдік.

Жазба нұсқасы:

Ертеректе жасы тоқсанға келген бір хан елінің аса көрікті жас қызына көңілі ауып, сол қызды жар етпек оймен құда түсуге адамын жіберіпті. Қыздың әке-шешесі жаушыдан хабарды естіп, не деп жауап беруге сөз таба алмапты. Сонда қыз хан жаушыларына жұмбақтап былай деген екен:

– Менің құным – он қозы, жиырма бөрі, отыз нар, қырық ардагер, тоқсан дорба.

– Қыздың бұл жұмбағын құда түсуге барғандар ханға айтып келеді. Бұны хан да, нөкерлері де шеше алмапты. Кейін сол елдің бір ділмар шешені былайша шешкен екен:

– Он қозы дегені – адам он жасында секірген қозыдай болады. Жиырма жасында қайтпас қасқырдай, отызда толысып, нардай болады дегені, ал қырықта елге қадірі артады, елуде елде арқыраған айғырдай боласың, алпыс жаста ат тайса, жетпісте ноқталы малдай, сексенде шідерлі аттай тұсаласың. Тоқсан дорба дегені тоқсанға келгенде ілініп қалған қу сүйекке теңелесің дегендерді меңзеген.

Бұл шешуді естіген хан өз уақытының өткенін, кәріліктің жеңгенін мойындағандай «аһ ұрып» төсегіне құлаған екен.

Айтылу нұсқасы:

Ертеректе // жасы тоқсанға гелген / бір хан // елінің аса гөрүктү /
жас қызына / көңіл аууы // сол гызды / жар етпег оймен / құда түсүүгө /
адамын жіберіпті /// Қыздың әке-шешесі // жаушыдан хабард° естіп //
не деб жауап перүүгө // сөс таб алмапты /// Сонда гыз //
хан жаушыларына / жұмбақтап / былай деген екен ///

– Менің гүнүм ~ // оң гозу // жиырма бөру // отыз нар // қырыг ардагер
// тоқсан дорба ///

– Қыздың / бұл жұмбағын /// құда түсүүгө барғандар /
ханг° айтып келет° /// Буну // хан да ~ // нөкөрлеру де ~ // шеш алмапты.
Кейін / сол елдің / бір ділмар шешені ~ / былайша шешкен екен ///

– Оң гозу дегені ~ // адам / он жасында / секірген гозудай болат° ///
Жиырма жасында // қайтпас қасқырдай // отызда тол°суп //
нардай болат° / дегені // ал / қырықта / елге / қадірі артат° // елүүдө / елде
/ арқыраған айғырдай боласың // алпыш шаста // ат тайса // жетпісте /
ноқталы малдай // сексенде / шідерл° аттай тұсаласың ///
Тоқсан дорба дегені ~ // тоқсанға гелгенде // ілініп қалған /
қуу сүйөккө теңелесің // дегендерді меңзеген ///

$\overrightarrow{\text{Бұл шешүүдү}} \quad / \quad \overrightarrow{\text{естіген хан}} \quad // \quad \overrightarrow{\text{өз уақытының өткөнүн}} \quad //$
 $\overrightarrow{\text{кәріліктің жеңгенін}} \quad / \quad \overrightarrow{\text{мойындағандай}} \quad // \quad \overrightarrow{\text{«ah...үрүп»}} \quad \sim \quad //$
 $\overrightarrow{\text{төсөгүнө аулаған екен}} \quad ///$

Бұл мәтіндердің көркем шығармадан алынғандығын аңғару қиын емес. Бұл стильдің мынадай ерекшеліктерін танытуға болады: 1. Оқиғаны, баяндап қана қоймай, сезімге де әсер етеді. Мысалы: қуану, өкіну, таңдану т. б. сияқты сезімдер тебіренуден туындайды. 2. Кейіпкердің өз сөздерін де қолданылады. Тілдің суреттеме және көркемдегіш сөздері жиі кездеседі. 3. Тілдік барлық қасиеттерін еркін қолданады. Ал бұл мәтінді оқырман дұрыс оқып түсінуде тыныс белгілерімен қатар, әуен, қарқын, ұзақтылық, кідіріс, тәрізді просодикалық тәсілдер, сонымен бірге кейде орфоэпиялық нормалар қатарында қарастырылатын түрлі үнем заңдарының маңызы өте зор.

Сөйлеу тілінің басқа да бірліктері сияқты мәтін интонациялық тұрғыдан қарастырғанда да бір бүтін тұтастық болып саналады. Ол өз алдына бір-бірінен мәтінішілік басқа кідірістерден ұзақтылығы жағынан көлемдірек дауыс кідірістерімен ажыратылатын күрделі синтаксистік тұтастықтардан тұрады. Ал әрбір синтаксистік тұтастықтардан да өзіндік интонациясы байқалады. Әңгіменің бастауы мен аяғын білдіретін, яғни оны көмкеріп тұратын сөйлемдердің интонациясы оның тақырып өрбуіне қызмет ететін ортаңғы бөлімнің құрамындағы бірліктердің айтылу сазына баяуырақ, анағұрлым бәсең, ұзақтылығы молырақ, едәуір күшті, салмақтырақ болады. Суперсегменттік деңгей болып саналатын интонацияның көрініс табатын жері – мәтін. «Жазба тілдегі шығармашылық үрдісте әр автор, әр жазушы жазып отырған мәтінді, яғни жазба тілін әр уақытта ритмикалық топтарға бөліп қана қоймай, оның интонациясын да «естіп» отыратыны табиғи жайт», «...бір мәтінді әркімнің әр түрлі оқуы сол мәтіннің мазмұнын жете түсінбеуінен болатын сияқты. Мұндай жағдайда ол мәтіннің мазмұны да ауытқып кетуі әбден мүмкін» деп атайды [1, 94 б.].

Күрделі синтаксистік тұтастық құрамындағы біркелкі, бірыңғай, бір сарынмен жасалған байланыстарды көрсететін интонация бірыңғай мүшелердің

интонациясымен ұқсас, сәйкес келіп отырады. Ал созылыңқылығы ұзынырақ синтаксистік кідірістен соң жалпылауыш мағына үстеп тұрған немесе ой қорытындысын білдіріп тұрған сөйлемдер айтылады. Кейде мұндай кідірістер күрделі синтаксистік тұтастықтардың мағыналық топтарының ара жігінде, әсіресе карама-қайшылық, салыстыру, салғастыру және градация көріністерінде болуы мүмкін.

Дегенмен, интонация мен синтаксис арасындағы тығыз байланыс бар, өйткені тілдің суперсегменттік деңгейі болып қарастырылатын интонация бірліктері сегменттік деңгейдің үстінен келіп, мәтіндегі синтагма мен сөйлемдерде көрініс табады. Бірақ ол екеуі арасындағы күрделі қатынас айтылған ойдың мағынасын бірді-біреуінің, бірде екіншісінің тура жеткізіп отыратынымен ерекшеленеді.

Просодикалық тәсілдер басқа тілдік бірліктерден оқшауланып көрініп тұрады. Дыбыстың айтылу сазы, стильдік мәнер, оқырманға әсер ету, дыбыстық үйлесімділік көркем әдебиет стилінде басты рөлді атқарды. Дыбыс үйлесімділігі буындардың әуенділігі, эстетикалық мақсатқа сай іріктеліп, ойды жеткізудегі амал ретінде қызмет атқарады. Көріп отырғанымыздай интонация көркем мәтін стилінде де үлкен рөл атқарады: әр түрлі стиль мен жанр түрін ыңғайда безендіреді, мәтінді әр түрлі мағыналық бөліктерге бөледі, тыңдаушыға эмоционалды-эстетикалық қырынан әсер етеді, фразалық байланысты қамтамасыз етеді. Интонация көркем мәтінді бейнелеу қызметін атқарады. Жеке тілдегі интонация ерекшелігі, ең алдымен, сөздік екпін типімен тығыз байланысты: бұның өзі интонация бөліктерінің функциялық жүгінің әр түрлі бөлінуіне байланысты болады.

Г. Смағұлова: «Суреттеу - оқиғаның бір детальдық сипатын беруде және шектеулігі бар, сондай-ақ кейіпкердің іс-әрекетімен қатар баяндалуы» дейді. Берілген анықтамалардың ең нақтысы осы болып табылады. Көркем туындыдағы қаһарманның характереологиялық-психологиялық болмысы көркемдіктің көптеген бояулары арқылы көрініс табатыны белгілі. Баяндау ағымында кездесіп отыратын түрлі монолог, диалог және суреттеу

амалдарының барлығы кейіпкердің характерін сомдап, психологиясына үңілдіруге ұмтылатыны мәлім [2, 13 б.]. Осындай ерекшелікті жоғарыда талданған мәтіннен көрінетін ханның амал-әрекетін байқауға болады.

Б. Шалабай: «Ірі тұрғыдан әңгімелеу мен суреттеу – болмысты жақын қашықтықтан шектеулі кеңістік пен уақыт ішінде бейнелеу деген сөз. Баяндаудың өз алдына бөлек формасы түріндегі суреттеуде оқиға жақын қашықтықтан алынады. Ол ірі орта және жалпылама түрде беріледі. Ірі тұрғыда суреттеу табиғатты, қоршаған ортаны бейнелеуде, кейіпкер портретін жасауда, оның ішкі көңіл-күйін беруде қолданылады. Ірі тұрғыдан алу жоғары дәлдікке, толықтай бейнелеуге жеткізеді» дейді [3, 20 б.]. Осындай жағдайды ашып көрсету үшін мәтіндегі қыздың айтқан сауалына қосымша тон қосып, салмақтап, дыбыстың күшін арттыруға болады.

«Интонация синтаксистік және лексика-семантикалық құралдарымен тығыз байланысты бола отырып, сөйлесім мен мәтінді жасайды» деп жазады Г.М. Әзімжанова [4, 40 б.]. Сөйлеу кезінде жоғарыда көрсетілген бунақтар бір-бірімен өзара қатынасқа түсіп айтылады да, синтаксистік талдау кезінде сөйлем мүшелері түрінде көрінеді. Сонда бастауыш пен баяндауыш, анықтауыш пен анықталатын сөз, толықтауыш пен толықталатын сөз, пысықтауыш пен пысықталатын сөз бір ырғақпен айтылады да, ритмикалық топ құрайды. Соның өзінде олар міндетті түрде іргелес, көрші тұруға тиіс, араларына көбірек сөз енген сайын олар тұтастығынан айырылып, ажырап кетеді. Жоғарыда аталған мәтінге қарай отырып бастауыш пен баяндауыштың алшақ немесе іргелес тұрып қиысуына байланысты кідрістің те қойылу тәртібі өзгеруін байқауға болады. Әрине, мәтінде көрініс тапқан басқа да дыбыстық құбылыстарға қатысты талдау жұмысын толық бергенмен, сараптауда көрсетпегеніміз рас. Жалпы осы саламен айналысып жүрген тілші ғалымдарға түсінікті болғандықтан қалдырып отырмыз.

Қорыта келгенде, қазақ тілінің интонологиялық жүйесі көркем оқылған мәтінді толық транскрипциялаудың әдістемелік жағын толық жетілдіріп болды

деуге болады. Оны болашақта оқу үдерісінде пайдаланып насихаттау уақыт еншісінде.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Базарбаева З.М. Қазақ тілі интонациясының негіздері / З.М. Базарбаева. Алматы, 2002. 202 б.
- 2 Әлкебаева Д. Қазақ тілінің прагмастилистикасы / Д. Әлкебаева. Алматы: Қазақ университеті, 2008. 272 б.
- 3 Шалабай Б. Көркем проза тілі / Б. Шалабай. Алматы, 1994. 20б.
- 4 Әзімжанова Г.М. Қазақ көркем проза мәтінінің прагматикалық әлеуеті / Г.М. Әзімжанова. Алматы, 2007. 40б.

С.Ш. Ақымбектің таңдамалы еңбектері

1. Дауысты дыбыстар тіркесінің мәселелері Баспа ҚазҰУ хабаршысы. Филология сериясы. № 1 (135). Алматы, 2012. 53-55 бб.
2. Мәтінде орфоэпиялық нормаларды іске асырудың әдіс-тәсілдері. «Фонетика ғылымдарының өзекті мәселелері: даму көздері мен болашағы» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдар жинағы. 2012. Тіл білімі институты. 300. 38-42 бб.
3. Морфема жігіндегі диссимиляциялық құбылыстар және морфонология. Баспа «Қазақ әдеби тілі: тарихы, қазіргі жайы және кемелденуі» атты республикалық ғылыми-теориялық және әдістемелік конференция материалдары. Алматы: Арыс баспасы, 2012. 239. 33-37 бб.
4. Латын графикасының әлеуметтік мәселелері. «Халықаралық кеңістіктегі қазақ тілі» (А.Байтұрсынұлы әліпбиінің 100 жылдығына орай) ғылыми-практикалық конференция материалдарының жинағы. Астана, 2012. 112 б. (2012 жылғы 28 қараша) 48-52 бб.

5. Көркем мәтінді мәнерлеп оқудағы просодикалық тәсілдер. «Қазіргі тіл білімінің басымдықтары және түркі әлемі» халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. Алматы: «Арыс» баспасы, 2013. 318 б. 256-280 бб.
6. Қазақ тіліндегі орыс сөздерін транслитерациялау мәселесі. Язык и культура. Материалы XI международной научной конференции по проблемам когнитивной лингвистики «Новые парадигмы и новые решения в когнитивной лингвистики» (6 июня 2013 год). Алматы, Кемерово-Витебск-Донецк: КазНУ, КемГУ, ВГУ, ДонГУ (Серия «Филологический сборник». Вып. 12).2013. 424. С. 328-334 сс.
7. Қазақ тіліндегі дыбыстардың жақ жағынан үндесуі. Қазақ филологиясы және оны толық курста оқыту мәселелері (монография). Пекин: Орталық ұлттар университетінің баспасы, 2013. 4 сәуір. 46-54 бб.
8. Функционалды фонетика: интонацияның қызметі. «Қазақ тілінің функционалды грамматикасы: теориясы, оқыту әдістемесі» атты республикалық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары (29 қазан 2013 жыл). Алматы: Қазақ университеті, 2013. 100 б. 25-29 бб.
9. Функционалды фонетика: дыбыстардың фонетикалық және фонологиялық көпжүйелі талдау әдіс-тәсілдері. «Филологиялық білім берудегі қазіргі технологиялар» атты республикалық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары (6 желтоқсан 2013 жыл). Алматы: «Арыс» баспасы, 2013. 240 б. 7-14 бб.
10. Филолог мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудағы функционалды грамматиканың рөлі. «Білімді бағалаудың құзыретті-бағдарлы жүйесі» 44-ші ғылыми-әдістемелік конференция материалдары (17-18 қаңтар 2014 жыл). Кітап 1. Алматы: Қазақ университеті, 2014. 358 б. 211-214 бб.